МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

илимий-методикалық журнал № 1

Нөкис - 2018

Муғаллим хәм үзликсиз билимлендириў

ISSN 2181-7138

№ 1 2018 жыл

Илимий-методикалық журнал

Редактор:
А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Өсербай ӘЛЕЎОВ
Қадирбай БЕКТУРДИЕВ
Рисбой ДЖУРАЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Муратбай ЖУМАНОВ
Кеңесбай СЕЙДУЛЛАЕВ
Қуўанышбай ОРАЗЫМБЕТОВ
Бахамдулла НУРАБУЛЛАЕВ
Жаңабай ИСАКОВ

Шөлкемлестириўшилер:
Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириў Министрлиги, ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы

Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинети жанындағы Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының 25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды

Қарақалпақстан Баспа сөз хәм хабар агентлиги тәрепинен 2007-жылы 5-мартта дизимге алынды №ОА-044-санлы гуўалық берилген.

Мәнзил: Нөкис қаласы, Ерназар Алакөз көшеси №54
Тел.: 224-23-00
e-mail: uzniiphkkf@umail.uz, mugallim-pednauk@umail.uz
www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz

Журналға келген мақалаларға жуўап қайтарылмайды, журналда жәрияланған мақалалардан алынған үзиндилер «Муғаллим хәм үзликсиз билимлендириў» журналынан алынды, деп көрсетилиўи шәрт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледи. Мақалада келтирилген мағлыўматларға автор жуўапкер.

МАЗМУНЫ

ТИЛ ҲӘМ ӘДЕБИЯТ

1. Бабажанова К.И., Жангабаева А. Predloglardi salistirmali tu'rde u'yreniw ha'm sabaq protssesinde paydalaniw jollari...
2. Матмуратова Р.З. Тарийхый шынлықты сүўретлеўши драма…………….........................
3. Палванова М. П. Причины появления СН лиц как дотекстовых парадигматических единиц связанных с их функциями……………………………………………………………..
4.Арзымбетова С. Понятие иронии…………………………………………………
5. Кенжебаева Г.М. Развитие сравнительного языкознания в Узбекистане………………
6. Kaljanova SH., Kurbanbaeva D. M. Practical use of special parts in writing skills…………
7. Tajieva A., Kenjebaeva G. Issues on materials development for non-phylological students of higher educatijnal establishments……...
8. Mamutova Yu.R. How to improve writing in English essay…………………………………

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

9. Сапарбаева Т. Оқытыўшы хызметинде қатнас мәденияты ҳәм психологиясы.................
10.Romanova S. Muzíka sabağínda oqíwshílardíń nota sawatlílíğín asíríw barísí……………………...
11. Зарымбетова Г. İnteraktiv методlar ha'm olardi'n' a'hmiyeti...
12.Сапарбаев Т., Арзымбетов Т. Зийрек оқыўшыларды пәнлер олимпиадасына таярлаўдың педагогикалық әҳмийети...
13. Yo'ldashev Sh. Saparbaev T. Mekteplerdin' ata-analar menen birge islesiwinde pedagogikaliq bilim beriw rejeleri ha'm formalari…………………………………………….....
14. Klıcheva Z ., Najimov A. Zamanago'y jurnalisttin' psixologiyaliq portreti..........................
15. Курбанбаев А.Ш., Аляминов Х. Ўлкашунослик материаллари - ўзига хос ўта халқчил манба сифатида………………………………………………………………………
16. Турғунов А. А. Касбни мустақил танлашга тайёргарликнинг психологик-педагогик асослари……………………………………………………………………………………
17. Шамшетова А.К. Психологик билимларга эга бўлиш ўзимизга бўлган тўғри муносабатдир...
18. Нагметова Н. Қорақалпоқ донишмандларининг ўғил болаларни мустақил ҳаётга тайёрлаш борасидаги педагогик қарашлари..
19. Mahmudov B. A. Harakatli o'yinlar bositasida boshlangich sinf o'quvchilarini estetik tarbiyalashning didaktik talablari...
20. Аляминов Х., Курбанбаев А.Ш. Ўлкашунослик материаллари асосида тасвирий санъат таълими мазмунини такомиллаштириш ………………………………………….
21. Абдуллаева Ў.И. Бўлажак ўқитувчиларни таълим тарғиботига тайёрлаш ва кенг китобхонликни тарғиб этиш малакаларини шакллантириш...
22. Мирзаева Ф.О. Таълим – тарбия жараёнида педагогик муносабатни бошқариш услублари...
23. Шамиева О. Р. Таълимда инновацион технологиялар...
24. Ҳамрақулова Д. Талабалар билим эгаллашнинг асосий босқичлари…………………....
25. Ибраймов А.Е. Таълим жараёнини синергетик ёндашувлар асосида такомиллаштириш...
26. Шерманов Э. У. Дахлдорлик тарбияси орқали фуқаролик жамиятини шакллантириш………………………………………………………………………………
27. Кувондикова Г. Тарбия жараёни ва унинг моҳияти...
28. Pirmatova O. Dars mashg'ulotlarini adabiy ta'lim metodlari orqali tashkil qilish......................
29. Ахмедова М.Э. Техника олий таълим муассасалари талабаларида касбий тафаккур тушунчаси ва моҳияти...

30. **Qıdırniyazov A.** Pedagogika ixtisosligi talabalarining mediakomponentligi oily ta'lim muassasalari mediata'lim makoni kontekstida...
31. Джумаев Ж.М. Дидактические основы интерактивного обучение в высшей школе…………………………………………………………………………………………
32. **Эргашев Ж. М.** Дидактические принципы интерактивных методов на уроках технология……………………………………………………………………………
33. **Мадьярова С.А**. Подготовка специалистов высокого уровня в ВУЗе…………………..

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲӘМ РУЎХЫЙЛЫҚ ТИЙКАРЛАРЫ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

34. Қаллибеков Т. Өзбекстан Конституциясының әҳимийети ҳәм оның жаратылыўында Биринши Президентимиз Ислам Каримовтың хызметлери ҳаққында....................................
35. Ембергенов А. Жасларды экологиялық тәрбиялаўды жетилистириўдиң базы бир маселелери...
36. Tangirbergenova Z. Milliy ideyanı u'git-na'siyatlaw bag'darları.......................................
37. Тангирбергенова З. Миллатлараро ҳамжиҳатлик ва диний бағрикенглик......................

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

38. Qalimbetova G. Trigonometriyalıq funkciyalardin' tuwindilari temasin o'tiw o'zgeshelikleri...
39. **Төлегенов М., Қарлыбаев С.** Киберлудомания ....
40. Қадирова З.А. Физика пәнин оқытыўда заманагөй хабар технологияларынан пайдаланыў...
41.Турманов Қ. Офис дәстүрлери менен ислесиўде оқыў қолланбаларынан дурыс пайдаланыў мәселеси………………………………………………………………………………
42. Urazbaeva M., Kadirova SH. Axborot-kommunikaciyaliq texnologiyalardi matematika sabaqlarında qollanıwdın áhmiyeti...
43. Бекпулатов А. Сонни бирор саноқ системадан бошқасига ўтказиш усуллари……….
44. Mirsanov U. M. Global Internet tarmog'iga mo'ljallabgan elektron axborot-ta'lim resurslarini yaratishda mustaqil hamdo'stlik mamlakatlari tajribalaridan foydalanish...
45. Islamova U.Q. Axborot tayyorgarligi –axborot iste'moli madaniyatining tarkibiy qismi sifatida...

БАСЛАЎЫШ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТӘРБИЯ

46. Тажиева А.Т., Уразбаева Д. Т. Киши жастағы мектеп оқыўшыларында инглис тилинде сөйлеў көнликпелерин қәлиплестириўдиң методикалық тийкарлары...................
47. Максетова А. Баслаўыш билимлендириўде заманагөй педагогикалық технологиялар ҳәм олардың қоллаўдың әҳмийети...
48. Асқарова Ў. Меҳрибонлик уйи тарбияланувчиларига кескин вазиятларда ёрдам беришнг психологик хусусиятлари...
49. Madraximova D. Ta'lim tizimida boshlang'ich ta'limning ahamiyati va rivovlanish tarixi…………

ҲУҚЫҚЫЙ ТӘРБИЯ, МӘДЕНИЯТ

50. Мырзамбетов П. Ёш спортчиларни жисмоний тайёрлашнинг аҳамияти……………….
51. **Оразов Ш.Б., Калжанов П., Мырзамбетов П., Калжанов Р.** Разработка критерии оздоровительной эффективности бегом в среднем возрасте………………………………….
52. Тойлибаев С.М., Тлеуов Б.А. «Саламат әўлад тәрбиясында спорт ҳәм дене тәрбиясының тутқан орны»

Ta'lim tizimida boshlang'ich ta'limning ahamiyati va rivovlanish tarixi

Dinora Madraximova. NMPI Ta'lim ham tarbiya nazaryasi va metodikasi 2-kurs magistranti.

Tayanish so'zler: Baslawish bilimlendiriw, oqitiw, ta'lim,sistema, maqset, waziypa, sabaq, u'ziliksizlik.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich ta'lim,o'qitish, ta'lim, tizim, maqsad, vazifa, dars, uzliksizlik.

Ключевые слова: Начальная образования,обучения, образования,система, цель,задача,урок, непрерывность.

Key words: Elementary education, training,education, system, target, task, lesson, continuity.

Yosh avlodga ta'lim berishda ta'lim tizimida boshlang'ich bilim berish katta ahamiyatga ega. Asosan, ta'lim tizimida umumiy o'rta ta'limi ikki bosqichda amalga oshiriladi. Ular quydagilar:

Boshlang'ich ta'lim (1-4 sinflar)

Umumiy o'rta ta'lim (5-11 sinflar)

Boshlang'ich ta'lim o'quvchilarg'a murakkab bo'lmagan ilmiy bilimlarni berish asosida ularda o'qish, yozish, hisoblashga oid dastlabki bilim, ko'nikma hamda malakalarni shakllantirish asosida ularda shaxsiy gigiyena va sog'lom turmush tarzi elementlarini hosil qilish bosqichi. Bolaning boshlang'ich ta'lim olish davridagi uning o'qishi , bilim olishiga alohida diqqat e'tibor qaratish uning, keyingi bilim olishiga katta imkon yaratadi. Shu bilim olish davrida uning to'g'ri yozishi, o'qishi, matematik amallarni to'g'ri bajara olishini o'rganadigan bosqichi hisoblanadi. O'z navbatida umumiy ta'limning boshlang'ich ta'lim bosqichida ham pedagog kadrlarga katta ma'suliyat va sidqidildan faoliyat olib borish talab etiladi. Dastlab o'qituvchi shaxsiga qo'yiladigan kasbiy talablar zarur bo'ladi.

Hozirgi zamon o'qituvchisining asosiy faoliyatlaridan biri o'z kasbiga sadoqatliligi, o'z kasbini sevishi, o'qituvchining savotli bo'lishi o'z hissiyotini idora eta olishi, bolalarga pedagogik ta'sir o'tkazish vosita va me'yorlarni belgilashi va aniqlashiga yordam beradigan fazilat hisoblanadi. Pedagogik taraqqiyotning samarali bo'lishi o'qituvchidan quydagi qobilyat turlarini talab qiladi.

1. Bilish qobilyati
2. Tushuntira olish qobilayti
3. Kuzatuvchanlik qobilyati
4. Nutq qobilyati
5. Tashkilotchilik qobilyati
6. Obro orttira olish qobilayti
7. Kelajakni bilish qobilayti
8. To'g'ri muomala qila olish qobilyati

9. Diqqattni to'g'ri taqsimlay bilish qobilyati
10. Tashkilotchilik qobilyati

Ana shunday fazilatlarga ega har bir pedagog kadrlarning faoliyatida hamisha natijaga erishladi. Shuning bilan birga boshlang'ich ta'lim o'zining boy tarixiga ega. Ta'lim jarayonida boshlang'ich ta'limning rivojlanishiga o'zining katta hissalarini qo'shgan pedagog olimlarning mehnatlari bor. Ulardan Oqilxon Sharafiddinov uzoq yillar asosan birinchi sinflarni o'qitdi, chunki u o'quvchi yoshiga yetib maktabga kelgan bolalarga ilk bor ta'lim-tarbiya berishni sevar edi. «Maktabga yangi kelib, birinchi sinf partasida o'tirgan quvnoq bolalar bilan shug'ullanish meni cheksiz quvontiradi. Ularning avji nihollik payti, qaysi tomonga yo'llasang, shu tomonga egiladigan vaqti. Ular qalam tutush , xat yozish, kitob o'qishni dastlab birinchi sinfda o'rganadilar, odob-axloq to'g'risida tushuncha oladilar, ilk mehnat malakasini hosil qiladilar, jamiyat uchun foydali kishilar bo'lib, yetishish yo'llarini o'rganadilar», degan edi. Darslarni har tomonlama to'g'ri tashkil qilib, uning yuqori saviyada, o'quvchilar uchun tushunarli, ta'sirchan, foydali, maqsadga muvofiq bo'lishi, avvalo, o'qituvchining puxta tayyorgarligiga bog'liqdir. «O'qituvchining birinchi sinfda mehnat tarbiyasiga e'tibor berishi» degan edi. Oqilxon Sharafiddanov maktabga kelgan bolaning oiladagi ilk mehnat ko'nikmasini takomillashtiradi, unda nazariy bilimlarni turmushga tadbiq qila olishini, mehnatga ongli munosabatning asoslarini tarkib toptiradi. O'quvchilardagi ongli intizom va mustaqillik ularni o'qituvchi bergan bilim, tushunchalarni yaxshi idrok etishga, o'z saviyalariga yarasha xulosalar chiqarishga yo'llaydi, shu bilan birga ularning o'qituvchi oldida faqat tinglovchigina bo'lib qolmay, masalani hal etishda faol qatnashuvida, mustaqil fikr yuritishida va tegishli xulosalar chiqarishda ham katta yordam beradi. Oqilxon Sharafiddinov uzoq yillar pedagogik faoliyati natijalari sifatida boshlang'ich maktablar uchun qimmatli darslik va metodik qo'llanmalar yaratadi. Uning 1-sinflar uchun «Mehnat bolalari» (1930), «Bilim va mehnat» (1929), «Alifbe» (1938), «O'qish kitobi» (1944), «Kattalar alifbesi» (1939) ana shular jumlasidandir. Maktabda ta'lim-tarbiya ishlarini g'oyat samarali olib borishdan tashqari, Oqilxon Sharafiddinov o'qituvshilar jamoatchiligiga juda katta yordam beradi. Umuman, Oqilxon Sharafiddinov Respublikamizda boshlang'ich ta'limni rivojlantirishga salmoqli hissa qo'shdi. Pedagogika faoliyatiga katta hissa qo'shgan Imomxon Husanxo'jayev boshlang'ich maktab asoschilaridan biri. I. Husanxo'jayev Turkistonda savodsizlikni tugatish uchun kurashgan shaxslardan biri edi. U dastlabki Turkiston maktablari uchun darsliklar va qo'llanmalar yaratg'an edi. Uning yozgan asarlari ichida «O'smir» (O'smirlar maktabining birinchi o'quv yili uchun), «Sotsializm yo'lidan» (chalasavodlilar maktabi uchun), «O'qish kitobi» darsligi (chalasavod kattalarning boshlang'ich maktabi uchun), «O'qish kitobi» (boshlang'ich maktabning birinchi sinfi uchun), «O'qish kitobi» (2-sinf uchun), «Alisher Navoiy ta'lim-tarbiya haqida» (monografiya), «Pedagogika» darsliklari ayniqsa, diqqatga sazovordir. Imomxon Husanxo'jayev faoliyati ko'p qirralidir. U o'qituvchilik bilan birga ilmiy tadqiqotlar ham olib bordi. Uning rahbarligida beshta nomzodlik dissertatsiya ishi himoya qilingan.

O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimida boshlang'ich ta'limning rivojlanishiga o'z hissasini qo'shgan pedagog biri olima professor Karima Qosimova.

Olima mehnat faoliyatining olmos qirrasi- uning metodist olimligidir. U 1967 yil «Boshlang'ich sinf ona tili darslarida lug'at ishlari» mavzusida ilmiy ishini muvaffaqiyatli himoya qiladi. O'z sohasining zahmatkashi bo'lgan olima 100 ga yaqin ilmiy va metodik asarlar yaratadi. Bular orasida «Boshlang'ich sinflarda imlosi qiyin so'zlar ustida ishlash», «Beshinchi sinf ona tili darsligi», «To'rtinchi sinf ona tili darslari» kitoblari, bir qator jadval va ularga doir metodik qo'llanmalar, dasturlar hamda rus maktablari uchun o'zbek tilidan darsliklar

shular jumlasidandir. Respublikamizda boshlang'ich ta'limning asoschilaridan biri fidoyi olim pedagoglardan biri, Ismatulla Rahmatullayev 1915-yilda o'z amaliy tajribalarini umumlashtirib «Ta'limi alifbe yoxud rahbari maktab» (Alifbe ta'limi) kitobini yozadi. I. Rahmatullayev tuzgan Alifbe kitobi 3 qismdan iborat: dastlabki qismda harf elementlarini yozish bo'yicha mashqlar; ikkinchi qismida harflarning turli ko'rinishlari;

Uchunchi qismida tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan hikoya va she'rlar

O'zbekistan Respublikasi mustaqillik yillari iqtisodiy hamda ijtimoiy-madaniy rivojlanishning o'ziga xos yo'liga ega. Bu yo'ldagi chuqur o'zgarishlar barcha jabhalarga shiddat bilan kirib bormoqda. Jamiyatdagi barcha islohatlar singari ta'lim tizimida ham katta o'zgarishlar yuz bermoqda. Bu o'zgarishlarning barchasi o'sib kelayotgan yosh avlodning to'g'ri ta'lim-tarbiya olishiga qaratilgan. Ta'lim tizimidagi rivojlanib borayotgan o'zgarishlar Qoraqalpoqston Respublikasi uzliksiz ta'lim tizimi uchun o'quv dasturlarining yaratilishi, darsliklarni va o'quv vositalarini qayta ko'rib chiqish va yangilarini tuzish bo'yicha va yana ularni rivojlantirish maqsadida umumiy o'rta ta'lim tizimida qo'llanilayotgan ta'lim standartlari bilan o'quv dasturlarin o'rganib chiqib, ularga baho berish bugungi kun vazifasi hisoblanadi. Sababi, keyingi vaqtlarda umumiy o'rta bilim berish jarayonlarida tilni o'rgatish masalasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Hozirgi vaqtda dunyoning rivojlangan mamlakatlarining uchdan ikki qismi ta'lim mazmunin integratsiyalashga erishganligi ma'lumotlardan darak beradi. Demak, Qoraqalpog'iston Respublikasida ham o'qish boshqa tillarda olib boriladigan o'rta bilim berish maktablarida qoraqalpoq tilidan ta'lim mazmunin integratsiyalashni ilmiy asosda amalga oshirish o'zining kutgan natijalarini beradi. Respublikamizning bir necha maktablarida olib borilgan o'quv-tajriba ishlarining olib borilishi maktab o'qituvchilarining ta'lim mazmunining integratsiyasi haqidagi bilim va tushunchalarini to'liq o'rganilganiligi ma'lum.

Rezyume

Maqalada baslawish ta'limnin' a'hmiyeti ha'm onin' rawajlaniw tariyxi haqqinda bayan etilgen.

Rezyume

Ushbu maqolada boshlang'ich ta'limning ahamiyati va uning rivojlanishi tarixi haqida bayon etilgan.

Резюме

В этой статье была значения изложение история и развития по начальному образования

Resume

This article important the elementary school and about historical educational training